

ISMET ŠUŠKIĆ, tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine

## BORBA PROTIV KORUPCIJE

### I UVODNI DIO

#### 1. Pojam korupcije

Korupcija nagriza temelje svake države, pa i BiH, posebno ako se uzme u obzir da je država izašla iz rata i u veoma kratkom periodu pristupila procesu tranzicije.

Korupcija je usko povezana sa organizovanim kriminalom, pa otud kriminalna krivična djela spadaju u kriminal bijelog okovratnika. Kriminal bijelog okovratnika je izraz koji u najširem smislu označava kriminalne akte osoba koje pripadaju višim slojevima nekog društva. Ime je dobio po engleskom izrazu white-collar (bijeli okovratnik) koji, pogotovo u SAD, označava radnu snagu koja se bavi uglavnom intelektualnim radom, pa stoga zauzima više položaje u preduzećima, ima bolje plaće, te veći ugled i položaj u društvu od klasične radničke klase (blue - collar) koja se bavi uglavnom fizičkim radom. U užem smislu izraz kriminal bijelog okovratnika označava kriminalne akte, odnosno krivična djela koja su specifična za osobe tog društvenog statusa, a to su u pravilu djela finansijskog kriminala kao što su prevare, podmićivanja, pronevjere, krivotvorenje, utaja poreza, trgovanje vrijednosnim papirima i slično.

Kriminal bijelog okovratnika se od ostalih vrsta kriminala često razlikuje po tome što obično ne izaziva veliku pažnju javnosti ali ni policijskih odnosno pravosudnih organa države. Razlozi zato su u činjenici da su počinioci tih djela dobro situirani i povezani sa predstavnicima vlasti odnosno vrhunski školovani i stručno osposobljeni da dugo vremena kriju postojanje svog kriminala. Drugi važan razlog je u tome što kriminal bijelog okovratnika, u pravilu, ne sadrži elemente nasilja, dakle tu se ne prolijeva krv, pa ga stoga ni javnost ni država ne shvataju kao ozbiljnu prijetnju. S druge strane, većina kriminologa, sociologa, ekonomista i pravnika drži da je kriminal bijelog okovratnika daleko opasniji po društvo od drugih vrsta kriminala, jer je u stanju ozbiljno potkopati finansijsku stabilnost države i širokim slojevima stanovništva učiniti daleko više štete nego pojedinačni akti nasilja i drugog „običnog“ kriminala. Izvršioci krivičnih djela korupcije, uglavnom, nisu iz

redova klasičnog kriminaliteta, već su to pripadnici najviših društvenih slojeva, to su lica na položaju i od ugleda, visokopozicionirani nosioci državnih i ekonomskih funkcija i ovlašćenja, lica na odgovornim radnim mjestima, u komercijalnom, finansijskom i carinskom poslovanju, robnom prometu, zatim trgovački putnici, poslovođe itd.

Prema podacima Transparency Internacionala za 2005. godinu, od 156 zemalja, BiH je svrstana u grupu od 88 do 97 mjesta. To govori da se BiH, što prije počne sveobuhvatnije obračunavati sa korupcijom, s obzirom na ova nepovoljna rangiranja izvršena od strane specijalizovanih službi i agencija koje prate ovu oblast. Sa još neefikasnom i glomaznom javnom upravom koja ne može pratiti trendove razvoja demokratskog društva, BiH je podložna svim oblicima korupcije, koja je prisutna u svim sferama življenja i predstavlja jednu od najznačajnijih smetnji bržem napretku.

Kad se kaže, da je korupcija prisutna u svim sferama življenja, činjenica je da je korupcija nevidljiva, ali je ipak prisutna u javnom sektoru, državnoj službi, bankarskom i carinskom sistemu, procesu privatizacije i javnih nabavki i drugo.

Kroz proces demokratizacije data je mogućnost svim građanima da uz zaštitu identiteta, prijavljuju tužilaštvima i agencijama za provođenje zakona, krivična djela korupcije i njihove izvršioci. Ovo ne predstavlja samo policijski metod prikupljanja podataka, nego i aktivno uključivanje svih segmenata civilnog društva, odnosno trajnu transparentnost u borbi protiv korupcije. Posebno je važno dosljedno provođenje postojećih i donošenje novih zakona, te njihova harmonizacija sa međunarodnim standardima koji regulišu ovu oblast, što je u skladu sa obavezama specifikovanim kroz proces stabilizacije i pridruživanja Europskoj uniji.

Unutar krivičnog zakonodavstva BiH korupcija je definisana u krivičnim zakonima BiH, kojim su sva djela korupcije i druga krivična djela protiv službene i odgovorne dužnosti svrstana u posebnu glavu zakona, a u Krivičnom zakonu BiH to je Glava XIX - koruptivna krivična djela, gdje su izvršioci predstavnici institucija BiH. Radi se o sljedećim krivičnim djelima iz Glave XIX Krivičnog zakona BiH (čl.217-229) i to: Primanje dara i drugih oblika koristi, Davanje dara i drugih oblika koristi, Zloupotreba položaja i ovlaštenja, Pronevjera u službi, Prevara u službi, Posluga u službi, Nesavjestan rad u službi, Krivotvorenje službene isprave, Protuzakonita naplata i isplata, Protuzakonito oslobođenje osobe lišene slobode i Protuzakonito prisvajanje stvari pri pretresanju ili izvršenju.

Po pravilu ova djela se mogu izvršiti samo sa umišljajem, a to znači da izvršilac svjesno i voljno nezakonito postupajući u vršenju službe sa namjerom pribavljanja imovinske koristi.

U pravcu traganja za metodama efikasnije borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije dolazi do stvaranja novih specijalizovanih organizacijskih struktura u sistemu organa za zaštitu zakona, posebno u sferi finansijske kontrole i otkrivanja nezakonitih ponašanja u komercijalnim i finansijskim transakcijama. Ne izostaju ni primjeri konstituisanja stručnih i političkih kontrolora i koordinirajućih tijela za borbu protiv korupcije na nacionalnom planu. Uz te interne inovacije veoma se intenzivno razvija i međunarodna saradnja i razmjena iskustva/Pri određivanju pojma korupcije najveći problem predstavlja to što ne postoji jedinstvena definicija korupcije koja bi bila prihvaćena na međunarodnom planu. Ipak, Evropski savjet je u svom izvještaju, na zasjedanju 1994. godine, postavio tzv.radnu definiciju korupcije, kao „Zloupotrebe javne, društvene ili ekonomske pozicije, odnosno stvarnog ili pretpostavljenog utjecaja zasnovanog na toj poziciji, s ciljem da se za sebe ili drugog, protivpravno stekne materijalna ili neka druga korist, politička ili ekonomska prednost“.

Konvencija Ujedinjenih naroda, protiv transnacionalnog organizovanog kriminala sadrži odredbe koje predstavljaju pokušaj da se jedinstveno odredi pojam korupcije. Konvencija sadrži sljedeće odredbe „Svaka zemlja članica preuzima obavezu da sljedeća djela učini kažnjivim putem odgovarajućih kazni:

obećavanje, nuđenje ili davanje javnom službeniku, direktno ili indirektno nepropisanu korist za njega osobno ili za drugu fizičku ili pravnu osobu, kako bi ista djelovala ili propustila djelovati u izvršavanju svoje službene dužnosti. Nagovaranje ili prihvatanje, direktno ili indirektno, nepropisane koristi od javnog službenika za njega samog ili za drugu fizičku ili pravnu osobu kako bi taj službenik djelovao ili propustio djelovati u izvršenju svoje službene dužnosti“.

## 2. Definicije korupcije

Prema građansko-pravnoj konvenciji o korupciji:

- Korupcija podrazumijeva traženje, nuđenje, davanje ili prihvatanje, direktno ili indirektno, mita ili neke druge nedopustive koristi ili mogućnosti koja izobličava valjano vršenje dužnosti ili ponašanje onoga koji prima mito ili nedopustivu korist od toga.

Prema Konvenciji Vijeća Evrope o korupciji:

- Korupcija predstavlja podmićivanje i svaku drugu radnju od strane lica kojima je povjerena odgovorna funkcija u javnom ili privatnom sektoru ili kao nezavisnom agentu ili licu koje ima status takve vrste, koja je izvršena u cilju sticanja nelegitimne koristi za sebe ili drugog.

Konačno:

- Pod korupcijom se označava odnos dva lica u kome oni nedopuštenim i zabranjenim postupanjem, kršeći pravne i moralne norme, povređuju javni interes i uzrokuju destrukciju povjerenja u funkcionisanje pravne države i njenih organa.
- Prema Transparency International pod korupcijom se podrazumijeva zloupotreba povjerene moći u vlastitu korist.

Analiza stanja korupcije u BiH urađena od strane Svjetske banke 2000. god. je identifikovala nizak stepen povjerenja građana u organe vlasti. Oko 40% građana percipiraju vlasti kao nepoštene i imaju jako malo povjerenja u njih, dok preko 70% smatra da je korupcija dio kulture i mentaliteta u BiH, a da je 50% spremno da prijavi slučajeve korupcije.

50% ispitanika smatra da je potrebno ponuditi novac ili poklon službeniku kako bi se riješio određeni predmet.

Neučinkovitost javnih službenika i odgađanje izdavanja raznih dozvola je često način da se iznudi mito.

Davanje ili primanje poklona u skromnoj vrijednosti u okviru komercijalnih odnosa se ne smatra korupcijom.

## II POJAVNI OBLICI KORUPCIJE

Dva oblika korupcije su:

1. Korupcija na najvišem nivou vlasti – omogućava pojedincima da mijenjaju zakone prema svojim potvdama i na taj način povećaju dobit na investicije.
2. Administrativna korupcija – omogućava preživljavanje slabih kompanija, a istovremeno povećava troškove poslovanja za uspješne ljude.

Većina evropskih kaznenih zakonodavstava razlikuje, pravno gledajući, dva tipa koruptivnog ponašanja, bolje rečeno, dvije strane korupcije „**aktivnu**“ korupciju koja postoji kad neko, nudeći obećavajući ili dajući kakav dar,

koristi ili privilegirano (prekoredno) ostvarenje nekog prava, ostvari krivično djelo, npr., davanje mita ili drugih oblika poticanja i „**pasivnu korupciju**“ koja postoji kada neko na službenom ili privatnom položaju primi ponudu, dar, koristi ili obećanje dara, odnosno koristi, i time počini krivično djelo primanja mita, zloupotrebe položaja ili ovlaštenja, sklopi štetan ugovor, čini štetan protuzakonit utjecaj, odnosno posredovanje i drugo.

Pored ovih vrsta pravnog razlikovanja oblika korupcije, uobičajeno je kriminološko – kriminalističko razlikovanje pojedinih oblika koruptivnog ponašanja, na tzv:

- 1) „**Ulična korupcija**“ koja obuhvata sve oblike „situacijskog“ spontanog potkupljivanja javnih službenika ili odgovornih osoba, bez prethodnog plana ili posebne najave primatelju mita, sa svrhom izbjegavanja redovnih obaveza ili postupanja u skladu sa zakonom, odnosno izvršenja zakonskih obaveza, sankcija ostvarivanja neprijpadnih koristi ili prekorednih ostvarenja nekih prava i si. Ovi slučajevi korupcije prepoznatljivi su prilikom podmićivanja, npr., policajaca, carinika, finansijskih policajaca, poreznih, tržišnih i drugih pripadnika inspeksijskih službi, upravnih referenata i drugih službenih ili odgovornih osoba, čije radno mjesto ih ovlašćuje na provedbu javnih ili državnih ovlasti.
- 2) „**Ugovoračka korupcija**“ ili korupciju u javnoj upravi kao posljedicu sklapanja štetnih ugovora, dodjelu koncesija, građevinskih radova, statusa nabavljača roba ili izvršitelja usluga uz ugovaranje „provizije“, nepoštivanjem redovne procedure dodjele tih poslova na teret budžetskih sredstava, bez nadzora prema kvalitetu, rokovima, načinu izvođenja tih radova, izigravanje javnih natječaja u civilnom ili vojnom sektoru poslovanja i sl.
- 3) „**Politička korupcija**“ s različitim pojavnim oblicima, od svjesnog pripremanja i izglasavanja manjkova ili punih „pravnih praznina“ zakonskih akata podzakonskih odluka tijela izvršne vlasti, do osiguravanja finansijskih sredstava iz tzv. „crnih“ fondova sponzora političkih stranaka, izbjegavanje poreznih obaveza, bez transparentnog vođenja evidencija finansijskih transakcija, različitim načinima pogodovanja pojedinih interesnih skupina, na štetu općih interesa i slično.
- 4) „**Sudska korupcija**“ zasigurno zaslužuje izdvajanje iz rečenih vrsta korupcije ili razlike od tzv. „opće“ korupcije, jer obuhvaća, protupravna

ponašanja, zlouporebom položaja pripadnika pravosudne (izvršne) vlasti. Ova korupcija, kao i sva ostala, narušava i uništava vladavinu jednakosti.

### III KORUPCIJA U JAVNOJ ADMINISTRACIJI

Korupcija u javnoj administraciji je najviše prisutna tamo gdje postoji neograničena moć odlučivanja praćena odsustvom pravnih, političkih, etičkih i pravnih parametara i mjera koje osiguravaju odgovornost i transparentnost. Vezano je za diskreciono pravo javne administracije pogotovo u pitanjima odlučivanja o raspodjeli sredstava i izdavanja dozvola, poštovanje administrativnih propisa i kontrole ispravnosti usluga i pravnog poretka, što sve omogućuje rukovođenje javnim i privatnim poslovima.

„Korupcija u javnim ustanovama“ se odnosi na krivična djela koja su počinili javni službenici, a u vezi pozicije na kojima rade. Široko definisano, javni službenik je svaka osoba koja radi za državnu, entitetsku, kantonalnu ili lokalnu vladu u bilo kojoj od tri njene grane: izvršna vlast, zakonodavni organi, pravosudni organi. Iako se i zaposleni na najvišem nivou smatraju javnim službenikom, najvidljivije i važne istrage korupcije u javnim ustanovama se fokusiraju na službenike visokog ranga. U Sjedinjenim Državama američki federalni zakoni razlikuju nekoliko kategorija korupcije (Zajednički trening Federalnog istražnog biroa (FBI) i Američkog ministarstva pravde, Seminar o organizovanom kriminalu, privrednom kriminalu i korupciji koji je održan 2001. godine u Sarajevu). Prvo područje pokriva mito i slične prekršaje u kojima javni službenik prihvata nešto od vrijednosti u zamjenu za poduzimanje službenih radnji. U većini slučajeva, ljudi koji daju mito javnim službenicima, to rade dobrovoljno s ciljem da dobiju neku beneficiju koje oni, inače, ne bi drugačije dobili. Ako, s druge strane, i službenik zahtijeva isplatu za nešto na što osoba koja plaća inače i ima pravo, u tom slučaju službenik čini krivično djelo iznuđivanja. Npr., službenik koji primi nezakonitu isplatu u zamjenu za dodjelu građevinskog ugovora je prihvatio mito, ali službenik koji zahtijeva od građevinske firme da mu plati prije nego što im odobri rutinsku građevinsku dozvolu, počinio je iznuđivanje.

Sukobi interesa su drugo područje prekršaja iz domena korumpiranosti u javnim ustanovama. Službenicima i određenim članovima njihovih porodica, zabranjeno je imati finansijskog interesa u predmetima na koje se može utjecati odlukama koje službenik donosi ili informacije koje dobije radeći na svojoj dužnosti. Npr., službeniku koji radi na planiranju novog autoputa, zabranjeno je kupovanje zemljišta koje se nalazi na položajima kojima će

autoput preći i čija će vrijednost porasti jednom kada se obznani izgradnja. Prevare vezane za vladu su treće područje prekršaja iz domena korupcije u javnim ustanovama, iako je važno znati da većinu prevara vlade izvrše osobe koje nisu javni službenici. Oni koji s namjerom pogrešno predstavljaju, iskrivljuju ili sakrivaju materijalne podatke radi dobijanja novca ili beneficija od vlade, vrše prevaru. Npr., dobavljač koji krivotvori podatke sa ciljem dobijanja povrata sredstava za troškove, lažno tvrdeći da dijelovi za mašinu, koje on prodaje vladi, dostižu određene specifikacije, ustvari, specifikacije dijelova su umnogome manje od onog što on tvrdi, počinio je prevaru protiv vlade, iako nije vladin službenik.

Četvrta kategorija prekršaja iz domena korupcije u javnim ustanovama bazirana je na davanju lažnih izjava vladi. Davanje lažnih usmenih ili pismenih izjava je krivično djelo bez obzira na to da li su ili ne lažne izjave date sa namerom da se od vlade sakriju podaci o vrijednosti.

#### IV konvencije o korupciji

##### 1. Krivično-pravna konvencija

Krivično-pravna konvencija o korupciji usvojena je u novembru 1998. godine, te predana na potpisivanje u januaru 1999. godine. Do sada ju je potpisalo više od 30 zemalja, a ratifikovala je jedna zemlja.

Konvencija je sigurno jedan od najvažnijih sporazuma u ovoj oblasti. Ona sadrži obavezu krivičnog definisanja niza oblika korupcije, uključujući aktivnu i pasivnu korupciju stranih i međunarodnih javnih zvaničnika, članova nacionalnih, međunarodnih parlamenata i vijeća, te sudija državnih, međunarodnih sudova. Također, pokriva aktivnu i pasivnu korupciju u privatnom sektoru, aktivnu i pasivnu trgovinu uticajem i moći, na državnom i međunarodnom nivou, te „pranje” sredstava stečenih korupcijom i korupciju u oblasti kontrole.

Zatim, konvencija obrađuje osnovne procedure krivičnog prava, kao što su: jurisdikcija, sankcionisanje i mjere, povjerljivosti pravnog osoblja, interagencijska korupcija i formiranje specijalnog tijela za borbu protiv korupcije, zaštita svjedoka i osoblja koje kooperira sa pravnim osobljem. Na kraju, ona osigurava međunarodnu saradnju na području iz oblasti korupcije. Konvencija održava gledište Vijeća Evrope, koja polazi od toga da je korupcija prijetnja demokratskim vrijednostima i pravnom poretku, ljudskim pravima i društvenom progresu. Potpisivanjem ove konvencije i

usvajanjem prava regulacije sa ovom konvencijom Bosna i Hercegovina bi kreirala pravni okvir za antikoruptivne mjere. Bosna i Hercegovina bi trebala, također, voditi računa o tome da pravna regulacija bude u skladu sa evropskim standardima.

## **2. Građansko-pravna konvencija o korupciji**

Dok krivično-pravna konvencija o korupciji pokriva širok spektar pitanja iz oblasti korupcije, uključujući korupciju u privatnom sektoru, građansko-pravna konvencija o korupciji obrađuje specifičnu problematiku, prvenstveno građanske

procedure kompenzacije za štete nanesene korupcijom, te pitanje vjerodostojnosti ugovora u kojem je otkrivena korupcija. Konvencija osigurava sistem zaštite službenika, koji prijavljuju korupciju, te olakšava međunarodnu saradnju. Građansko-pravna konvencija o korupciji je usvojena u novembru 1999. godine, Do sada je potpisana od 15 zemalja.

## **V GRECO (Grupa država protiv korupcije)**

Predstavnici Komiteta ministara Belgije, Bugarske, Kipra, Estonije, Finske, Francuske, Njemačke, Grčke, Islanda, Irske, Litvanije, Luksemburga, Rumunije, Slovačke, Slovenije, Španije, Švedske su ubijedjeni da korupcija predstavlja ozbiljnu prijetnju vladavini zakona, demokratiji, ljudskim pravima, pravičnosti i socijalnoj pravdi, sprečava ekonomski razvoj i ugrožavanja stabilnosti demokratskih institucija i moralnih osnova društva, odlučili su da osnuju u maju 1999. godine grupu država protiv korupcije (GRECO). Predstavnici Komiteta ministara su svjesni potrebe unapređivanja saradnje između Država u borbi protiv korupcije, uključujući njene veze sa organizovanim kriminalom i pranjem novca. GRECO treba da nadgleda na fleksibilan i djelotvoran način provođenje Vodećih principa i provođenje međunarodnih instrumenata usvojenih od Savjeta Evrope u borbi protiv korupcije. Cilj grupe država protiv korupcije je da poboljša sposobnost svojih članova u borbi protiv korupcije, prateći, kroz dinamičan postupak međusobne procjene i jednakog pritiska, usaglašavanja sa njihovim obavezama na ovom polju.

Da bi postigao navedeni cilj, GRECO će:

- Nadgledati provođenje Vodećih principa za borbu protiv korupcije koji su usvojeni od Komiteta ministara Savjeta Evrope, novembra 1997. godine.,

- Nadgledati provođenje međunarodnih pravnih instrumenata usvojenih saglasno Programu akcije protiv korupcije, u saglasnosti sa uvjetima sadržanim u tim instrumentima.

## VI SLUŽBE ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE

Pitanje specijaliziranih službi za borbu protiv korupcije je obrađivano u mnogim međunarodnim instrumentima. Na evropskom nivou, naročito su važni „20 vodećih principa“ i Krivičnopravna konvencija o korupciji (Vijeće Evrope ETS 173) „20 vodećih principa“ - uključujući princip 3 koji govori o tijelima koja su zadružena za prevenciju, istraživanje, krivično gonjenje i suđenje krivičnih djela korupcije: pravni status, ovlasti, sredstva za prikupljanje dokaza, neovisnosti i autonomija, te princip 7, koji se bavi specijaliziranim osobama ili tijelima koja se bave korupcijom i sredstvima koja imaju na raspolaganju -predstavlja „meki“ pravni instrument, koji je, ipak, postigao određeni učinak zbog činjenice da njihovu primjenu prati Grupa zemalja protiv korupcije Vijeća Evrope. GRECO je do sada usvojila izvještaje za više od 30 zemalja, od kojih je većina sadržavala prepreke koje se odnose na principe 3 i 7. U nekim zemljama, traženje implementacije preporuka je rezultiralo u jačanju postojećih službi ili formiranju novih. U krivičnopravnoj konvenciji o korupciji, relevantan je član 20 koji kaže:

„Član 20 - specijalna tijela:

Svaka strana usvaja one mjere koje će biti neophodne da osobe ili tijela budu specijalizirani u borbi protiv korupcije. Oni će imati neophodnu neovisnost u skladu sa osnovnim principima pravnog sistema te strane, a kako bi bili u stanju svoje funkcije vršiti efektivno i bez bilo kakvog nedozvoljenog pritiska. Strana će osoblju takvih tijela osigurati adekvatnu obuku i financijske resurse za svoje zadatke“

U skladu sa obrazloženjem Konvencije, ova odredba znači:

- Da, kada je to neophodno, postoje adekvatno obučene jedinice za provedbu zakona ili osoblje za efektivnu borbu protiv korupcije.
- Znanje i vještine iz raznih oblasti (kao što je pravo, financije, ekonomija, računovodstvo, građevinarstvo itd.) se upotrebljavaju za prevenciju, istragu i krivično gonjenje slučajeva korupcije.
- Specijalizirane jedinice ili osoblje bi trebali imati dovoljan broj ljudi i dati im neophodne materijalne resurse da vrše svoje funkcije. Specijalizacija može imati više formi: specijalizacija izvjesnog broja policajaca, sudija,

tužilaca i administratora, ili tijela ili jedinica čija je specijalna nadležnost (sa više aspekata) borba protiv korupcije.

- Ovlaсти koje su na raspolaganju specijaliziranim jedinicama ili pojedincima moraju biti relativno široke i uključivati pravo na pristup svim informacijama i spisima koji bi mogli biti relevantni u borbi protiv korupcije.

- Tijela koja se spominju u članu 20. mogu biti specijalna tijela koja su formirana u svrhu borbe protiv korupcije ili specijalizirane jedinice unutar postojećih tijela. Ova tijela bi trebala imati adekvatna praktična znanja i pravna i materijalna sredstva da bar prime i centraliziraju sve informacije koje su neophodne za prevenciju korupcije i za njeno otkrivanje.

- Jedan od zadataka takvih specijaliziranih tijela bi također mogao biti da služe kao partneri za strana tijela koja su zadužena za borbu protiv korupcije.

Prethodno pomenuti evropski standardi se uglavnom odnose na službe za borbu protiv korupcije koje imaju za cilj istragu i krivično gonjenje slučajeva korupcije, odnosno efektivniju primjenu antikorupcijskih zakona. Međutim, svrsishodni pristupi protiv korupcije također moraju uključivati niz drugih mjera koje mogu biti sumirane u poglavlja „prevencija” i „educiranje javnosti i podrška”. Sve ove mjere su efektivnije i podržavaju jedna drugu, ukoliko se upravljaju na koherentan način. Mnoge zemlje su stoga odlučile da naprave sveobuhvatne planove i strategije za borbu protiv korupcije koje sadržavaju sve ove elemente.

## VII VRSTE SLUŽBI

### 1. Službe koje imaju karakter organa za sprovođenje zakona

U Italiji je jedna od najpoznatijih službi za borbu protiv korupcije u Evropi koja zapravo nije bila specijalizirana služba nego grupa tužitelja u uredu državnog tužitelja u Milanu (Italija) koja je 1992. godine počela da otkriva slučajeve korupcije velikih razmjera i dalekosežnih posljedica (tangentopolis). U roku od tri godine, ovi tužitelji u operaciji „Čiste ruke” povelili su istražne radnje protiv 2.800 osoba uključujući 80 članova parlamenta. Od februara 1992. godine do marta 2000. godine, izrečene su sudske presude za 576 osoba, 220 osoba je oslobođeno (od toga 124 osobe su oslobođene na temelju zastare predmeta) i protiv 438 osoba još uvijek se vodio sudski postupak. Istraga „Čiste ruke” imala je dalekosežne implikacije za talijanski politički sistem u 90.-im godinama. Izgleda da je njihov uspjeh bio moguć zahvaljujući specifičnim okolnostima koje su vladale u tom periodu: prevladavajućeg nezadovoljstva stanovništva zbog sveprisutne korupcije, suradnje ključnih svjedoka i neovisnosti tužiteljstva.

Belgijski centralni ured za suzbijanje korupcije vodi sudske istrage o „velikoj korupciji“. To je služba koja je formirana 1998. godine u okviru Generalne direkcije sudske policije pod nadležnošću belgijske federalne policije. Osoblje se sastoji od šefa službe, 20 službenika, 40 glavnih inspektora i ostalih članova osoblja. Istražne radnje su rezultirale krivičnim gonjenjem i presudama izrečenim jednom broju visoko pozicioniranih zvaničnika i političara, kao i vodećih biznismena.

U Mađarskoj, Centralni ured za krivično gonjenje i istražne radnje (CPIO) formiran je 2001. godine u svrhu suzbijanja ozbiljnih oblika korupcija među osobama koje uživaju različite vidove imuniteta kao što su članovi parlamenta, ustavnog suda, ombudsmeni, diplomate, suci, tužitelji i visoko rangirani policijski zvaničnici. CPIO se oslanja na suradnju sa nedavno uspostavljenim policijskim Odjeljenjem za borbu protiv korupcije u okviru Direkcije za organizirani kriminal.

U Norveškoj je uspostavljen specijalizirani tim za borbu protiv korupcije u okviru Državnog tijela za istragu i krivično gonjenje u predmetima privrednog i ekološkog kriminaliteta (OKOKRIM). To je služba koja se sastoji od tužitelja i policijskih službenika. Atikorupcijski tim je usredsređen na istragu i krivično gonjenje počinitelja teških krivičnih djela. Osim toga, ovaj tim je sve više uključen u preventivne aktivnosti i edukaciju javnosti.

U Rumuniji je 2002. godine uspostavljeno Državno tužiteljstvo za predmete korupcije (NAPO). Ovo je ured koji je nadležan za predmete korupcije na visokoj i srednjoj razini koji su po prirodi složeni i imaju velike posljedice kako je definirano u zakonu. U uredu trenutno radi 370 članova osoblja (od predviđenih 416), uključujući 90 tužitelja, 133 službenika sudske policije, 29 stručnjaka, 65 članova pomoćnog stručnog osoblja i 53 člana administrativnog osoblja. NAPO se sastoji od centralnog ureda u Bukureštu i ogranaka u 15 rumunjskih gradova. U oktobru 2003. godine, NAPO je procesuirao 892 predmeta korupcije koji su bili u različitim etapama krivične istrage.

U mnogim zemljama formirane su službe za unutrašnje poslove koje se bave istražnim radnjama i sprečavanjem korupcije unutar policijskih snaga. Najzanimljiviji primjer predstavlja Komanda za borbu protiv korupcije u okviru New Scotland Yarda (Velika Britanija). Ova komanda je formirana 1998. godine u svrhu procesuiranja prijave o korupciji unutar policijskih struktura. Tu radi oko 250 stručnjaka koji imaju tajni pristup svakom

računani kojim se koristi policija i mogu provjeriti zloupotrebu, istražiti finansijsko stanje osumnjičenih službenika, voditi tajne operacije, pratiti komunikaciju radi otkrivanja eventualnih kriminalnih veza, ili zaštititi svjedoke. Tokom perioda od pet godina, uhapšeno je 120 osoba kojima su izrečene presude. Taj broj uključuje policijske službenike i osobe koje su ih pokušale podmititi.

## 2. Službe prevencije

U Francuskoj je Centralna služba za prevenciju korupcije (SCPS) utemeljena 1993. godine, kako bi centralizirala i analizirala informacije koje mogu ukazati na rizik od korupcije (npr. u javnoj nabavci, informativnim tehnologijama, međunarodnim poslovnim transakcijama), savjetovala druge institucije o suzbijanju korupcije ako zahtijevaju (uključujući obrazovanje, obuke i smjernice), surađivala sa sudovima, prosljeđujući im informacije o korupciji ili pružajući im tehničku pomoć. Služba podnosi godišnji izvještaj premijeru i ministru pravde o poduzetim aktivnostima, posljednje analize kao i preporuke upućene Vladi. SCPS nema istražne nadležnosti (mada je to bilo prvobitno predviđeno u zakonu). Trenutno je sastavljena od 18 uposlenika.

U „Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji“, Državna komisija za suzbijanje korupcije je osnovana 2001. godine. Njene funkcije uključuju izradu nacionalnog anti-korupcijskog plana, pružanje mišljenja o nacrtima zakona koji se odnose na suzbijanje korupcije, pokretanje inicijativa za kontrolu aktivnosti koje uključuju finansije i političke stranke, trgovačke komore i građanska udruženja, predlaganje pokretanja kaznenih ili upravnih postupaka ili drugih mjera, pokretanje inicijativa za evidenciju i praćenje izjava o imovinskom stanju izabranih zvaničnika i javnih dužnosnika. Komisija je sastavljena od sedam članova koje imenuje Parlament na četvorogodišnji mandat. Podržava je Sekretarijat od pet članova koje im na raspolaganje stavlja Ministarstvo Pravde.

U Crnoj Gori, Agencija za antikorupcijsku inicijativu uspostavljena je u januaru 2001. godine, kako bi osigurala da se međunarodni standardi prevedu u zakone Crne Gore, da promovira transparentnost u poslovnim transakcijama, da prati proces privatizacije, da osigura saradnju javne uprave i i nevladinog sektora. Agencija trenutno ima sedam uposlenika. Njen primarni fokus je priprema zakonskih prijedloga.

Slovenski Ured za prevenciju korupcije uspostavljen je u julu 2001. godine nakon preporuka GRECO-a. Trenutno se sastoji od sedam članova i direktno

izvještava Ured premijera. Njegove osnovne funkcije su izrada anti korupcijskih strategija i pripremanja nacrtu zakona. Oni također primaju pritužbe i mogu preporučiti posebne mjere prevencije koje pojedina institucija mora preduzeti. Ured podržava Koordinacijsku grupu za prevenciju koja je interesorno tijelo koje se sastoji od predstavnika Ministarstva unutarnjih poslova, Finansija, krim-policije, Ureda za prevenciju pranja novca, Vrhovnog suda, Porezne uprave, Suda revizora i drugih.

### 3. Službe za politiku, savjetovanje i upravljanje strategijama u borbi protiv korupcije

Albanska Monitoring grupa za borbu protiv korupcije (ACMG) uspostavljena je 2000. godine kako bi osigurala implementaciju nacionalnog plana za borbu protiv korupcije. ACMG se sastoji od Odbora i Stalne jedinice. Odbor se sastoji od predstavnika niza institucija (od javne uprave, krivičnog pravosuđa, nezavisnih institucija, civilnog društva i poslovnog sektora). Sastaju se redovito kako bi osigurali međuinstitucionalnu saradnju, ocijenili napredak koji je postignut u provođenju plana, predložili preventivne mjere i savjetovali institucije o specifičnim pitanjima koja se tiču plana. Odbor podržava Stalna jedinica koja je smještena u Kabinetu državnog ministra Premijera koja svakodnevno prati plan borbe protiv korupcije. Jedinica također podržava druge institucije putem sistemskih studija koje imaju za cilj suzbijanje korupcije. Jednom godišnje se revidira napredak učinjen na implementaciji plana borbe protiv korupcije u okviru nacionalne konferencije, koja za rezultat ima poboljšanje i ažuriranje plana.

U Armeniji, Savjetnik predsjednika za pitanja borbe protiv korupcije imenovan je u septembru 2003. godine. Njega podržava Sekretarijat od četiri člana, a on je odgovaran za implementaciju strategije borbe protiv korupcije.

U Bugarskoj Komisija za koordinaciju aktivnosti protiv korupcije uspostavljena je u februaru 2002. Njeni glavni zadaci su da se ocijeni efikasnost svih mjera u borbi protiv korupcije, da koordinira i kontrolira implementaciju Nacionalne strategije u borbi protiv korupcije, i da izradi i predloži mjere za povećanje efikasnosti antikorupcijskih mjera. Rad Komisije podržava Sekretarijat koji čini osoblje Ministarstva pravde.

U Gruziji je Vijeće za koordinaciju antikorupcijske politike institucionalizirano 2001. godine naredbom predsjednika kao savjetodavno tijelo predsjedniku Gruzije. Vijeće je podržao Biro za borbu protiv korupcije.

Njegove funkcije uključivale su praćenje implementacije Antikorupcijskog programa, pripremu preporuka za daljnje antikorupcijske mjere, podršku javnom informiranju i mjerama obrazovanja, promociju suradnje s civilnim društvom, poslovnim sektorom i medijima. Nakon političkih promjena u Gruziji, Biro za borbu protiv korupcije je prestao sa radom u januaru 2004. godine.

U Srbiji je utemeljena Koordinativna jedinica za borbu protiv korupcije u junu 2002. godine u Ministarstvu finansija, kako bi koordinirala antikorupcijske napore Vlade Srbije. Temeljeno na dosadašnjem iskustvu, zakon o stvaranju Antikorupcijske jedinice trenutno je u izradi. Ova agencija će imati zadatak da koordinira borbu protiv korupcije, pripremi nacionalnu strategiju protiv korupcije, prikupi i analizira podatke o korupciji, podrži preventivne mjere unutar javne uprave, informira javnost o pitanjima koja se odnose na korupciju.

#### 4. Višenamjenske službe

U Hrvatskoj je Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (USKOK) počeo sa radom u decembru 2001. godine. Na čelu tog ureda je tužitelj i ima status ureda specijalnog javnog tužiteljstva. Njegovi zadaci obuhvaćaju funkcije provođenja zakona tužiteljstva kao što su prikupljanje podataka i obavještajni rad, usmjeravanje policije i drugih tijela u istrazi korupcije i organiziranog kriminala, predlaganje oduzimanja dobiti od kriminala i promocija međuagencijske suradnje. Pored toga, Ured mora surađivati s drugim tijelima u implementaciji Nacionalnog programa u borbi protiv korupcije, pripremati analitičke izvještaje o oblicima i uzrocima korupcije, obučavati krivično pravosuđe i druge javne dužnosnike o suzbijanju korupcije, te provoditi javno obrazovanje i aktivnosti oko podizanja svijesti. Od svog osnivanja USKOK se fokusira skoro isključivo na funkcije provođenja zakona i provodi cijeli niz istraga.

U Hamburgu, u Njemačkoj je 1995. godine osnovan Odjel za interne istrage (DIE-Dezernat Internet Ermittlungen) i odgovaran je za sve prekršaje koji se odnose na zloupotrebu položaja, uključujući posebno podmićivanje u gradu-pokrajini Hamburg. Pored toga, DIE treba pratiti sve sumnje koje uključuju prekršaje uposlenika policije u Hamburgu. Trenutno upošljava 50 uposlenika. DIE se od 1997. godine bavi korupcijom i savjetuje javne institucije o preventivnim i represivnim mjerama. Od 2002. godine, prevencija i aktivnosti javnog informiranja su se znatno proširile i također uključuju seminare za javne dužnosnike.

U Latviji je uspostavljen Biro za suzbijanje i borbu protiv korupcije kao jedina agencija zadužena za provođenje zakona, suzbijanje i javno obrazovanje, kao i razvoj nacionalne strategije protiv korupcije. Biro je također zadužen za praćenje poštivanja zakona o konfliktu interesa i izjava o imovini javnih dužnosnika, pravila o finansiranju političkih stranaka i praćenju pritužbi koje se odnose na javne nabavke. Biro je pod nadzorom Kabineta ministara. Počeo je sa radom 1. februara 2003. godine i trenutno upošljava 114 ljudi.

U Litvaniji, Specijalna služba za istrage (SIT) je specijalizirana agencija za provođenje zakona pod nadzorom Tužitelja, a odgovorna je predsjedniku Republike i Parlamentu. SIT radi od juna 2000. godine. Njegove funkcije uključuju otkrivanje i preliminarnu istragu korupcije (2002. godine istražili su 134 prekršaja), prikupljanje i analizu svih informacija o korupciji, razvoj i implementaciju preventivnih mjera i javno obrazovanje. SIT ima podružnice u četiri glavna centra Litvanije. Doprinijeli su pripremi Nacionalnog programa borbe protiv korupcije (usvojen od strane Parlamenta u januaru 2002. godine) i izradi nacrtu Zakona o suzbijanju korupcije (usvojen 28. maja 2002. godine).

## VIII SITUACIJA U VEZI SA KORUPCIJOM U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosnu i Hercegovinu karakteriše postojanje i uz to zvanično priznavanje fenomena korupcije u značajnom obimu. Politička, ekonomska i pravna zbivanja u BiH stvaraju uvjete za prisustvo fenomena korupcije u svim društvenim strukturama - u političkim i administrativno-izvršnim organima vlasti, u organima za zaštitu pravnog poretka, u ekonomsko-finansijskim krugovima, posebno u onim koji su otvaranjem naše zemlje, u vezi sa vanjskotrgovinskim i finansijskim transakcijama, izloženi i nekim novim utjecajima. Ti utjecaji u vezi sa slobodnijim kretanjem robe, usluga i investiranjem stranog kapitala, (što je posebno karakteristično za proces privatizacije državnih svojinskih struktura u kome učestvuju i inozemni investitori i finansijske korporacije) predstavljaju plodno tlo, odnosno kriminogenu podlogu za pojavu i širenje korupcije.

U izvještaju pod naslovom „Bosna i Hercegovina-Dijagnostičko ispitivanje korupcije“ koji je pripremila Svjetska banka u 2000. godini o stanju korupcije u Bosni i Hercegovini, daju se sljedeće karakteristike:

- visoki nivo zabrinutosti javnosti za korupciju;
- nisko povjerenje javnosti u vladu;
- postojanje državne korupcije i sukoba interesa;
- neefikasnost javne administracije koja se odražava u široko raširenom mitu u javnim službama;
- značajnim teretom za siromašno stanovništvo, što još više naglašava siromaštvo i nejednakost.

Njeno značajno prisustvo se pripisuje nagomilanim ekonomskim problemima, padom standarda života pretežnog dijela stanovništva, niskim zaradama, deficitarnim finansiranjem društvenih potreba i državnog budžeta, posebno u domenu socijalnih davanja, procesu slobodnog kretanja novca uz intenzivniji prodor stranog privrednog kapitala na području privatizovanih ekonomskih potencijala koji su ranije pripadali općedruštvenom, odnosno državnom sektoru. Pionirski zahvati i još nedovoljno iskustvo na području procesa privatizacije državnih ekonomskih kapaciteta, kao i nedovoljna razvijenost državnih i unutrašnjih kontrolnih mehanizama, ne omogućavaju postizanje optimalnih finansijskih efekata privatizacije. Često nedostaju specijalizirane službe za praćenje finansijskih transakcija i poštovanja finansijske discipline u pogledu ispunjavanja finansijskih obaveza privrednih jedinica prema poreskim obavezama i ostalim društvenim fondovima, što nije karakteristično samo u odnosu na mnoštvo manjih privatnih jedinica, već često i kada se radi o tzv. krupnim državnim subjektima. Još je prisutna određena tajnovitost ili bar ograničena javnost (transparentnost) u pogledu finansijskih poslovnih manipulacija u vezi sa veoma značajnim poslovima za nacionalnu ekonomiju i „državnim“ nabavkama. To često dovede, ne samo do finansijske nedjelotvornosti, odnosno do pojava samovolje, već i radnji koje su motivisane sticanjem lične koristi ključnih aktera. Pojava inokosnog odlučivanja, odnosno odlučivanja u veoma uskim krugovima, uz nepoštovanje pravila javnog nadmetanja kod krupnih nabavki, posebno kada se radi o vanjsko-trgovinskom poslovanju od krupnih privrednih i javnopravnih subjekata, predstavlja veoma realnu opasnost za upadanje u sferu ekonomskog kriminala i korupcije.

Mimo daleke realnosti, kada tvrdimo da situacija koju, pored ostalog, karakteriše generalno pomanjkanje kapitala, a posebno stranih sredstava plaćanja, smanjuje osjetljivost za poštovanje zakona i drugih političkih propisa, posebno u sferi finansijskog poslovanja. Potencijalnu opasnost za kršenje propisa i dominantno plaćanje usluga i nabavki robe gotovinom, što u situaciji nedostatka gotovine, a posebno stranih sredstava plaćanja, povećava

ne samo kreditne kamatne stope, već i smanjuje mogućnosti državne kontrole finansijskih transakcija. Dolazi i do značajnijeg i nepravednog akumuliranja kapitala, bogaćenja pojedinaca posebno ako se javljaju isključivo ili većinskim vlasnicima komercijalnih organizacija, a posebno finansijskih institucija. Do pojave „pranja novca“ u takvim uvjetima ostaje još samo jedan mali korak u pravcu organizacije kriminalnih djelatnosti. Prisustvo nagomilanih ekonomskih problema, nezaposlenosti, pada standarda stanovništva i izraženog deficita na području osiguravanja odgovarajućih budžetskih sredstava za rad državnih organa i službi i veoma niskih prinadležnosti osoblja u tim službama (koji vrše veoma osjeteljive društvene funkcije koje zahtijevaju visoki nivo ličnog poštenja i društveno povjerenje), izaziva opadanje morala u redovima državnih i ostalih javnih službenika. U svojim nastojanjima da se efikasnije bore protiv ovakvih nezakonitih pojava nailaze na raznolike prepreke koje nisu samo pravne prirode, odnosno ne mogu se pripisati samo nedostatku odgovarajućeg zakonodavstva, već ponekad predstavljaju smišljenu i organizovanu spregu nosilaca ovakvih malverzacija i viših birokratskih struktura u najrazličitijim strukturama organa vlasti, što ukazuje na šire rasprostranjene simptome socijalne nezakonite lične koristi, odnosno korupcije u društvu.

## IX STANJE ZAKONODAVNIH RJEŠENJA SPREČAVANJA KORUPCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Činjenica je da je zakonodavstvo u BiH tek nedavno novalirano i još je u stalnom procesu provjeravanja, dopunjavanja i mijenjanja, tako da je teško dugoročno sagledati prednost i nedostatke pojava zakonskih rješenja. Stanje zakonodavnih rješenja će se sagledati sa primjerima korupcije u krugovima administrativno-političkih struktura, u organima policije, pravosuđa, carinske, finansijske i granične kontrole kao i pojavama korupcije u vezi sa postupkom tranzicije i privatizacije društvene, odnosno državne imovine.

U BiH doneseno je krivično zakonodavstvo, polazeći od dva cilja: da se inkriminacija za borbu protiv korupcije osavremeni i proširi, a s druge strane omogući i efikasnije otkrivanje ovakvih pojava. Ukratko će se ovrnuti na zakonodavna rješenja u Federaciji Bosne i Hercegovine. U međunarodnim i zakonodavnim okvirima zapaža se potreba za šire definisanje korupcije, obuhvatajući njenim pojmom ne samo primanje i davanje mita u vezi sa vršenjem ili nevršenjem službene funkcije ili različitih oblika zloupotrebe službene dužnosti iz koristoljubivih pobuda, već i raznih oblika trgovanja

vezama i utjecajima, primanjem nepravednih, nezarađenih i protivpravnih koristi i pogodnosti, a posebno pojave korupcije u privrednim aktivnostima u unutrašnjim i međunarodnim ekonomskim odnosima. To znači da se sve više poklanja pažnja i pojavama u privrednom poslovanju.

Razni su oblici korupcije u oblasti privredne djelatnosti, tj. preduzećima iz raznih industrijskih grana, B.C. Marshall je istraživao kriminalitet, posebno korupciju, u približno 500 kompanija u SAD s koncentracijom na zloupotrebu vlasti u automobilske, naftne, farmaceutske i industrije zaštitnih sredstava, kao i u domenu nedisciplinovanosti kampanja, podmićivanja i eksploatacije zemalja Trećeg svijeta. Ovaj autor je zaključio daje većina američkih kompanija izigrala povjerenje javnosti, svojih potrošača, radnika i vlasnika dionica i zloupotrijebila životnu sredinu i zemlje Trećeg svijeta. One su onemogućile demokratski proces i nisu poštovale svoje zakone i propise. Korporacijski giganti su doveli do propasti na hiljade radnika i potrošača, nezakonito fiksirali cijene i zagadili životnu sredinu. Oni su potkupili vladine službenike u zemlji i inozemstvu i eksploatisali sredstva i ljude u zemljama u razvoju.

Korupcija u preduzećima se ispoljava kroz sljedeće osnovne oblike: mito i podmićivanje, trgovina unutar članova jednog zatvorenog kruga i s tim povezano narušavanje tajnosti, kriminalitet protiv trustova, izbjegavanje poreza, prevare pri osiguranju ugovora. Korupcija u preduzeću odražava ustaljene poslovne običaje koji otežavaju njenu prevenciju.

U BiH je osnovana Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije Zakonom od 30.12.2009. godine. Zakonom se uređuje pojam korupcije, osnivanje i pravni status Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, način i oblici prevencije korupcije, principi rada Agencije, djelovanje i nadležnost Agencije, poslovi i zadaci, način rukovođenja, saradnja i odnosi sa javnošću.

U smislu navedenog zakona korupcija označava svaku zloupotrebu moći povjerene javnom službeniku ili licu na političkom položaju na državnom, entitetskom, kantonalnom nivou, nivou Brčko Distrikta BiH, gradskom i opštinskom nivou koji može dovesti do privatne koristi. Korupcija može posebno uključivati direktno ili indirektno zahtjevanje, nudenje, davanje ili prihvatanje mita ili neke druge nedopuštene prednosti ili neke mogućnosti kojima se narušava odgovarajuće vršenje bilo kakve dužnosti ili ponašanja očekivanih od primaoca mita. (čl. 2 Zakona) 1)

Agencija je nadležna za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u institucijama javnog i privatnog sektora kod:

- a) nosioca funkcija u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti na svim nivoima,
- b) javnih službenika, zaposlenika i policijskih službenika u institucijama vlasti na svim nivoima,
- c) članova uprave ovlaštenih i drugih lica u privrednim društvima, javnim preduzećima, javnim ustanovama i privatnim preduzećima,
- d) članova organa i drugih ovlaštenih lica u političkim partijama i
- e) ovlaštenih lica u kulturnim i sportskim ustanovama, fondacijama, udruženjima i nevladinim organizacijama. (čl. 9. Zakona) 2)

U BiH je donesen i Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH (Sl. glasnik BiH br:100/13). Zakonom o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH uređuju se: status lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH i pravnim licima koja osnivaju institucije BiH, postupak prijavljivanja, obaveze institucija u vezi sa prijavljivanjem korupcije, postupak zaštite lica koja prijavljuju korupciju te propisuje sankcije za povrede odredbi ovog zakona.

Uzbunjivač je lice koje je zaposleno u institucijama BiH i pravnim licima koja osnivaju institucije BiH, koje zbog opravdane sumnje ili okolnosti na postojanje korupcije u bilo kojoj instituciji u BiH u dobroj vjeri podnese prijavu odgovornim licima ili institucijama u skladu sa ovim zakonom. (čl. 2. tačka b) Zakona) 3)

### **Prijavljivanje krivičnog djela korupcije**

Prijavljivanje krivičnog djela korupcije može biti obavezno i fakultativno. Službena i odgovorna lica u svim organima vlasti, javnim preduzećima i ustanovama, dužna su da prijave krivična djela o kojima su obavještena ili o kojima imaju saznanja i to je obavezna prijava, gdje službeno ili odgovorno lice mora preduzeti mjere da se sačuvaju tragovi krivičnog djela i drugi dokazi.

1) Zakona o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (Sl. glasnik BiH br: 103/09 i 58/13)

2) Zakona o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (Sl. glasnik BiH br: 103/09 i 58/13)

3) Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH (Sl. glasnik BiH br:100/13)

Sa druge strane građanin ima pravo prijaviti izvršenje krivičnog djela i to je fakultativna prijava, što je obaveza građanina samo moralna, ali ne i zakonska da se prijavi izvršenje krivičnog djela. Pored toga treba imati na umu da postoje situacije kada građanin mora podnijeti prijavu. Zakon predviđa da je svako dužan prijaviti izvršenje krivičnog djela, kada neprijavljivanje krivičnog djela predstavlja krivično djelo, odnosno i samo ne prijavljivanje pripremanja krivičnog djela predstavlja moralnu obavezu svakog člana društva da prijavi i samo pripremanje krivičnog djela. Nasuprot tome neprijavljivanje krivičnog djela ili izvršioca također predstavlja krivično djelo i tu se radi o situaciji kada je krivično djelo izvršeno, a lice ima saznanja kako o samom djelu tako i o učiniocu ili o učiniocima.

Generalno govoreći djelo ili izvršioca može prijaviti oštećeno lice (lice nad kojim ili nad čijom imovinom je pokušano ili dovršeno krivično djelo), svjedok odnosno očevidac izvršenja ili pokušaja izvršenja krivičnog djela ili lice koje je na bilo koji način učestvovalo u izvršenju krivičnog djela - saizvršilac, pomagač, podstrekač itd.

Prijavljivanje se može učiniti na razne načine: pismenom prijavom, usmenom izjavom, putem drugog lica, telefonom, slanjem faxes, elektronskom poštom itd., prijavljivanje se može izvršiti anonimno ili otkrivanjem identiteta prijavioca. Prijava se može podnijeti nadležnom tužiocu, policiji sudu i bilo koji od ovih organa koji primi prijavu dužan je dade odmah proslijedi nadležnom tužiocu. Prijava treba da sadrži podatke koji se odnose na samo krivično djelo i na izvršioca ili izvršioce krivičnih djela, odnosno stvarne podatke koji mogu pomoći nadležnom organu da utvrdi bitna obilježja krivičnog djela koje se prijavljuje. Ukratko, prijava treba da sadrži: lične podatke o prijaviocu, njegovo zanimanje i adresu (osim ako se ne radi o anonimnoj prijavi), činjenični opis krivičnog događaja, mjesto, vrijeme, način i eventualno motiv izvršenja krivičnog djela, vrijeme saznanja za krivično djelo ili učinioca, opis mjesta izvršenja krivičnog djela, podatke o visini štete, opis predmeta kojim je izvršeno krivino djelo, te podatke o licima koji mogu potvrditi navode u prijavi.

Lice koje je podnijelo krivičnu prijavu može se pojaviti u ulozi svjedoka u krivičnom postupku. Svjedok je lice koje ima određena saznanja o krivičnom djelu, učiniocu krivičnog djela i o drugim važnim događajima. Uloga svjedoka je nezamjenjiva, vezano za konkretan događaj i svjedočenje

predstavlja opštu građansku dužnost koja obuhvata obavezu svjedočenja, obavezu davanja iskaza i obavezu davanja istinitog iskaza.

Ako svjedok želi da da iskaz kojim bi sebe izložio krivičnom gonjenju može tražiti od tužioca da mu da imunitet. U toj situaciji ako tužilac da svjedoku imunitet, pa taj svjedok zaista i svjedoči, neće se krivično goniti, osim ako svjedok da lažni iskaz. Ovi svjedoci su poznati pod nazivima: pokajnici, svjedoci - saradnici, krunski svjedoci itd. Ovaj institut se koristi kod tzv. organizovanog kriminala, gdje jedan od svjedoka, u pravilu sa kriminalnim dosijeom i pripadnošću kriminogenoj grupi svjedoči protiv svojih bivših saradnika.

Pored ove vrste svjedoka postoji tzv. zaštićeni svjedok. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka propisuje kada neki svjedok može da dobije status zaštićenog svjedoka. Status zaštićenog svjedoka može steći lice kada postoji očigleda opasnost za ličnu bezbjednost svjedoka ili njegove porodice, a opasnost je toliko ozbiljna da postoje opravdani razlozi za vjerovanje da nije moguće tu opasnost umanjiti nakon što svjedok bude saslušan ili je vjerovatno da će se opasnost zbog davanja iskaza povećati. Ako se svjedoku odobri status zaštićenog svjedoka može dobiti i fizičku zaštitu prema Zakonu o programu o zaštiti svjedoka u BiH. Ovaj svjedok se ne ispituje na glavnom pretresu u tzv. unakrsnom ispitivanju, već ovog svjedoka ispituje vijeće od 3 sudije bez prisustva stranaka i branioca pa se njegov iskaz čita na glavnom pretresu. Direktno ispitivanje svjedoka koga je pozvao tužilac je uglavnom hronološko i predstavlja dijalog svjedoka i ispitivača tužioca ili branioca i svjedok tokom ovog ispitivanja mora da se izjasni o svim okolnostima događajima o kome svjedoči. Tokom direktnog ispitivanja svjedok je u centru pažnje. Za razliku od direktnog unakrsno ispitivanje svjedoka ima za cilj eliminisanje ili ublažavanje činjeničnog ili pravnog značaja direktnog ispitivanja. Unakrsno ispitivanje se još i naziva i „neprijateljsko ispitivanje svjedoka“, jer ima za cilj da dokaže da svjedok nije govorio istinu i tokom unakrsnog ispitivanja ispitivač pokušava da diskredituje svjedoka jer na taj način umanjuje njegovu vjerodostojnost kao osobe, i samim tim umanjuje vrijednost njegovog svjedočenja. Tokom ispitivanja svjedoka sud ima obavezu da zaštiti svjedoka od vrijeđanja, prijetnji ili napada. Ako sud smatra da su prijetnje svjedoku ozbiljne, sud će o tome obavijestiti nadležnog tužioca, radi eventualnog preduzimanja krivičnog gonjenja.

## X PODRŠKA EU U BORBI PROTIV KORUPCIJE U BIH

Evropska komisija podupire borbu protiv korupcije u BiH. Čini to u okviru niza projekata koje bi se trebali realizirati u BiH, a u cilju smanjenja korupcije. Naime, do koje granice korupcija utječe na svaki segment života građana BiH pokazuje činjenica da jedan od tri građana vjeruje kako je korupcija najveći problem sa kojim se BiH suočava. Čak je u izvještaju o napretku BiH u 2014. godini zaključeno da korupcija nastavlja negativno utjecati na sve svere života, ekonomski razvoj i vladavinu prava te je upozoreno kako je politička volja da sepozabaviovim pitanjem još veoma slaba.

Stoga ne čudi da se u izvještaju o napretku BiH u 2014. godini navodi da je postignut ograničen napredak u borbi protiv korupcije. Najozbiljniji slučajevi korupcije koji se procesuiraju po zakonima BiH jesu Primanje dara ili drugih oblika koristi, Protivzakonito posredovanje, Zloupotreba položaja ili ovlasti, Nesavjestan rad u službi, Pronevjera, Krivotvorenje službenih dokumenata i dr.

S druge strane, zatvorsku kaznu za korupciju u BiH dobije svaki peti optuženi, iako je ona propisana za većinu korupcijskih dijela. U proteklih pet godina optuženi su oslobođeni u trećini od 1458 suđenja za korupciju, a sudovi su izrekli samo 211 zatvorskih kazni. U ostalim slučajevima, optuženi su dobili uvjetne i novčane kazne, prema podacima VSTV-a. Pred Sudom BiH je u proteklih pet godina pod optužbom za korupciju procesuirano pet osoba, ali su zatvorske kazne izrečene samo za tri osobe. U istom razdoblju, što znači zadnjih pet godina, na entitetskim sudovima u F BiH zatvorom je kažnjeno 13% osuđenih za korupciju, a sudovi u RS su imali 30% osuđenih. Korupciju su najstrožije kažnjavali sudovi u Brčko Disktriktu, dosudivši zatvor u 71% slučajeva. Dakle, iz navedenog proizilazi zaključak da korupcija i dalje ima negativan uticaj na sva područja života, ekonomski razvoj i vladavinu prava te da još uvijek nema političke volje baviti se ovim problemom.

## LITERATURA:

### a) Međunarodni dokumenti

- Krivičnopravna konvencija o korupciji od 27.01.1999. godine, potpisana 01.03.2000. godine, ratifikovana 30.01.2002. godine, a stavljena u primjenu 01.07.2002. godine,
- Građanskopravna konvencija o korupciji od 04.11.1994. godine, potpisana 01.03.2000. godine, a ratifikovana 30.01.2002. godine, stavljena u primjenu 01.11.2003. godine,
- Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminala od 15.11.2000. godine, potpisana 2005. godine, još nije ratifikovana.
- Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom
- Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije, ratifikovana 10.03.2006. godine Odlukom parlamentarne skupštine BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 3/06)

### b) Domaći pravni dokumenti

- KZ BiH i ZKP BiH i entitetski KZ i ZKP
- Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti BiH (Sl.glasnik BiH br. 13/02, 16/02, 14/03),
- Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti BiH (Sl.glasnik RS br. 34/02, 36/03, odnosno (Službene novine F BiH br. 25/02 i 44/03)
- Zakon o sukobu interesa (Sl.glasnik BD BiH br. 25/02, 44/03, odnosno Zakon o sukobu interesa u institucijama BD BiH br. 02/03)
- Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (Sl.glasnik BiH br. 53/09)
- Zakon o javnim nabavkama BiH,
- Zakon o izvršnom postupku BiH,
- Zakon o finansiranju političkih partija BiH,
- Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (Sl. glasnik BiH br: 103/09 i 58/13),
- Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama BiH (Sl. glasnik BiH br. 100/13)